

Új lehetőségek a kutatók tudományos értékelésében

KIVONAT/HANDOUT

Soós Sándor

MTA KIK Tudománypolitikai és Tudományelemzési Osztály

HÁTTÉR

- Szakmailag megalapozott kutatásértékelés („evidence-based research evaluation”): A tudománymetria és tudománymodellezés – mint kutatási terület – mindenkori eredményeinek gyakorlati alkalmazása
- Népszerűsége ellenére a kutató (egyén) szintjén végzett értékelő bibliometria szakmailag a legkevésbé igazolható: (statisztikai megbízhatatlanság, adatminőség okozta bizonytalanság). Az „egyéni tudománymetria” aktív kutatási terület.
- Az adminisztratív gyakorlatra jellemző, hogy mind az alkalmazott mutatók, mind a módszertan jórészt „informálatlan” (kategóriahibák, l. IF, tentatív határértékek, a szakterület-specifikus kontextus, a szakterületi szerveződés (inter- és multidiszciplinaritás) negligálása, az értékelés mechanisztikus felfogása, az alkalmas mutatórendszer hiánya (l. Hirsch- és IF-kultusz).

EGY INFORMÁLT GYAKORLAT TUDOMÁNYMETRIAI ELEMEI

- Cél: sokszempontú értékelési profil szerkesztése a tudománymetria és tudománymodellezés eszközeivel, a döntéshozatal *bemeneteként*: „**[tudománymetriailag] informált peer review**”
- (Bibliometriai) mutatórendszer dimenziói:
 - produktivitási mutatók,
 - hatás- és sikermutatók (kontextualizált idézettség és publikációs stratégia)
 - strukturális mutatók (társszerzői mutatók, hatásspektrum)

FÓKUSZBAN: HATÁS- ÉS EREDMÉNYESSÉGI/SIKERESSÉGI MUTATÓRENDSZER

- A tényleges hatás (gyakorlatban negligált) mérőszámcsaládja, a teljesítmény kontextusban mérése: **szakterületre (ill. a mű korára és típusára) normalizált idézettség**.
- Változatai: (1) szakterületi átlaghoz viszonyított idézetszám, (2) a szakterületi eloszlásban elfoglalt pozíció [percentilis rang] (3) idézőkkel normalizált idézetszám. Technikai kivihetőségük eltérő.
- A sikeresség (publikációs stratégia) mutatócsaládja: **szakterületre normalizált lelőhely-mutatók** (pl. NJP, az IF-ből képzet normalizált folyóirat-rang).

- **Mi az a szakterület (referenciahalmaz)?** A szakterülethez (nemzetközileg) hozzárendelhető, idézési/hivatkozási, kibocsátási viselkedésében egységesként kezelhető, belső összemérhetőséget biztosító nemzetközi – ált. maximális – közleményhalmaz (**referenciahalmaz**), amelynek a vizsgálati egység része/eleme.

REFERENCIAHALMAZOK, SZAKTERÜLETI SZERVEZŐDÉS (INTER- ÉS MULTIDISZCIPLINARITÁS)

- **Referenciahalmazok a gyakorlatban:** nagyfelbontású, részben tudományterképezésre (hivatkozási kapcsolatrendszerre) alapuló folyóirat-kategóriák (WoS: ~ 250 kutatási terület)
- Alapvető felismerés: az kutatói életmű legtöbb esetben **szakterületileg heterogén, több szinten multi- ill. interdiszciplináris:** (1) közlemények különböző szakterületeken, (2) egy közlemény több kategóriában
- Két alapvető kezelési stratégia:
 - Dokumentumok kiértékelése kategóriánként, profilszerkesztés (szakterületi eredményesség kategóriánként), esetleges súlyozott aggregáció (technikailag kivihetőbb, MTA KIK TTO gyakorlatának része).
 - Egyéni referenciahalmazok szerkesztése, a vonatkozó kutatóközösség/kutatási irány feltárása (esettanulmány jellegű mindenkor).

TÁRSADALOM- ÉS BÖLCSÉSZETTUDOMÁNYOK (SSH), SPECIÁLISAN

- Ismert problémák a tudomány- (biblio-) metria sztenderd módszereinek alkalmazásában: regionális orientáció, közlési szokások (kevésbé folyóirat-alapú szakterületi kultúrák), az idézés funkcióköre és technikája, a művek életciklusa – szemben sztenderd nemzetközi citációs indexek gyűjtőkörével
- A „társadalom- és bölcsészettudomány” esernyőfogalom: számos terület és részterület (pl. közgazdaságtudomány, ökonometria, pszichológiai területek, nyelvészeti részterületek) az alapkutatás-orientált természettudományos területek módjára viselkedik.
- SSH-tudománymetria: intenzív kutatási terület. Szakmai megoldásjavaslatok a jellegzetesen SSH-területekre (a teljesség igénye nélkül):
 - Szakértői (peer-) közösségben végzett felmérés a kiadók és lelőhelyek szakmai értékét illetően, súlyozási séma levezetése (kibocsátás súlyozása)
 - Kiadók nemzetközi indexelésére (pl. TS Book Citation Index) alapozott benchmarkrendszer kialakítása (kibocsátás, könyvek)
 - Az idézettség módosított mérési sémái: hosszabb vizsgált idézési ablak, **külön referenciahalmazok a nemzetközi adatbázisokban nem indexelt közleményekhez.**
 - További, kutatott dimenziók a mérésben: ALTMETRICS és klasszikus közlésformákra épülő alternatív hatásmérés (könyvrecenziók), használati

mérőszámok (könyvtári gyűjtemények és kölcsönzési statisztikák).
Mérsékeltén sikeres, heurisztikus megközelítések.

- Folyamatban lévő hazai projektek: MTMT-fejlesztés, társadalomtudományi folyóiratok referencia-adatbázisa, IMPACT-EV (MTA KIK TTO).

ÖSSZEGZÉS: EGY JÓ GYAKORLATOT KÉPVISELŐ ELJÁRÁS (HATÁSMÉRÉS TEKINTETÉBEN):

1. Dokumentum-szintű (item-oriented) mutatószámok alkalmazása (egyéni szakterületi heterogenitás kezelése)
2. A hatás –és eredménymutatók sztenderd, normalizált spektrumának előállítása (szakterületre normalizált hatás, percentilis rang, kiválósági mutató, folyóiratrang (IF, SJR etc.)
3. A dokumentumonkénti mutatószámok eloszlásának jellemzése az életműben (leíró statisztikák: pl. átlagos normalizált hatás)
4. Az időfaktor mint súlyozási séma figyelembe vétele a hatásmutatók használatában: az értékelést megelőző két-három évben az idézettségi mutatók alacsonyabb, a folyóirat-mutatók magasabb súlyának biztosítása.
5. **Kutatói profil szerkesztése** az 1–4. statisztikák alapján. Lehetséges aggregált mutatószám szerkesztése súlyozási sémák alapján (életmű időbeli eloszlása, ill. szakterület-dominanciák alapján).
6. **Az empirikusan szerkesztett kutatói profilok kiértékelése a doktori eljárásban.**